

Kommentar til Anders Otte Stensagers artikel om Sven Hoffgaard

Af Silvia Goldbaum Tarabini Fracapane

Anders Otte Stensager har i herværende nummer af RAMBAM en artikel om Sven Hoffgaard – en artikel, der desværre er præget af flere misforståelser.

Det er forkert, når forfatteren antager at Hoffgaard blev deporteret til Sachsenhausen, fordi han var vekselerer. Og Sven Hoffgaard blev heller ikke som Stensager angiver adskilt fra sin familie i Horserødlejren og først genforenet med dem i foråret 1945. I Horserødlejren sov mænd og kvinder godt nok adskilte, men de kunne tilbringe dagtimerne sammen. Desuden blev hele familien Hoffgaard, dvs. Sven, hans kone og to døtre deporteret med en og samme transport den 23. november 1943. Det var den fjerde og sidste såkaldte jødetransport fra Danmark. I modsætning til de tre første transporter gik denne transport ikke direkte til Theresienstadt, men førte ti kvinder og børn til kz-lejren Ravensbrück og seks mænd til Sachsenhausen – disse 16 personer var alle arresteret i forbindelse med ”jødeaktionen”, fordi nazisterne anså dem for at være jøder. Den samme transport medbragte en gruppe ikke-jødiske fanger, der kom på toget fra Vestre Fængsel – for disse gjaldt ligeledes at mændene blev ført til Sachsenhausen og kvinderne til Ravensbrück.

Stensager har altså ikke opdaget, at Hoffgaard blev deporteret sammen med andre jøder, der ligesom han havde siddet i Horserød indtil 23. november 1943. Så når han påstår at ”Sven oprindeligt skulle have været med samme transport, [som sin kone og to døtre] men blev uden nærmere begrundelse sendt til Sachsenhausen nord for Berlin, hvor han intetanende var udset til at udføre et ganske særligt arbejde.” Så er det altså en unødigt dramatisering af virkeligheden – for han var jo med den samme

transport, og ankom altså sammen med fem andre jødiske mænd fra Danmark til Sachsenhausen.

At han så i Sachsenhausen blev udvalgt til falskmøntnerkommandoen Operation Bernhard er en anden sag. Hvis forfatteren havde læst det vidnesbyrd af Moritz Nachtstern, som han henviser til, så ville han have fået et spændende bud på hvorfor Hoffgaard egentlig blev udtaget til kommandoen. Men mere om det senere.

Det er også forkert, når Stensager antager at fru Hoffgaard og døtrene kom direkte til Theresienstadt, for som før nævnt blev kvinder og børn med transporten 23. november 1943 ført til Ravensbrück – og fru Hoffgaard og døtrene kom først derfra og videre til Theresienstadt i midten af januar 1944.

Der findes faktisk et vidnesbyrd, der omtaler transporten fra Horserødlejren 23. november 1943 – nemlig bogen ”Theresienstadt – det iscenesatte bedrag”, hvor Corrie og Sven Meyer, der blev deporteret til hhv. Ravensbrück og Sachsenhausen, hver især beskriver hvordan det foregik og hvad der siden overgik dem. Sven Meyer, der var Hoffgaards fætter, fortæller blandt andet at jødestjernen i Sachsenhausen var gul og rød (og ikke gul som Stensager nævner) – dvs. den bestod af en gul og en rød trekant syet oven på hinanden.

Operation Bernhard

Stensager skriver et sted ”Dette [at der til Operation Bernhard var brug for både ”fanger med typografiske evner, men også folk fra den internationale finansverden”] har angiveligt været den primære årsag til, at Sven med sin vekselererfaring blev sendt til

Sachsenhausen og ikke til Theresienstadt.” Dertil føjes noten: ”I det foreliggende materiale eksisterer ingen oplysninger der dokumenterer, hvorfor Sven blev sendt til Sachsenhausen.” Og der er netop intet belæg for, at det var på grund af sin stilling som vekselerer at Hoffgaard kom til Sachsenhausen – dels var der, som jeg skrev tidligere, også andre jødiske fanger med samme transport – og dels var der ifølge Anton Burger¹, der selv var del af Operation Bernhard blot to fanger med bankerfaring (hvoraf Hoffgaard var den ene) og fire funktionærer, men ingen fanger, der ser ud til at have haft erfaring fra ”den internationale finansverden”. Derimod var der fx 28 bogtrykkere, 22 arbejdsløse, 9 malere, 6 typografer, 5 gravører og så videre. De 142 fanger i Operation Bernhard havde meget forskellige baggrunde – og umiddelbart kunne grunden til Hoffgaards udvælgelse til gruppen lige så godt være den, som hans kammerat Moritz Nachtstern foreslår i sin bog. Nemlig at Hoffgaard på grund af sit danske statsborgerskab blev udvalgt af en Oberscharführer, fordi han som skandinav nok ville modtage Røde Kors-pakker. Da Hoffgaard modtog sin første pakke i marts 1944, var den førnævnte Oberscharführer allerede fjernet fra Operation Bernhard, så i fald Nachtstern havde ret i sin teori, blev det ikke noget givtigt udbytte for Oberscharführeren.

Stensager kommer også ind på, at der i februar 1944 kom en forespørgsel fra Gestapo i Potsdam om, at Hoffgaard anmodes videreført til Theresienstadt. Stensager nævner, at årsagen til denne forespørgsel ikke anføres og kommer derefter ikke ind på, hvorfor den egentlig blev fremsat. Havde han undersøgt Hoffgaards ”sag” nærmere, ville han imidlertid have fundet ud af, at man fra Udenrigsministeriet i København gjorde en hel del for at få de til Sachsenhausen og Ravensbrück deporterede jødiske fanger fra Danmark sendt videre til Theresienstadt, sådan at jøderne fra Danmark kunne være samlet der. Og på nær to blev da også alle 16 som havde været med transporten fra Danmark den 23. november 1943 i løbet af januar og april 1944 overført til Theresienstadt.

Det er interessant, at Stensager har kigget i Hoffgaards dagbog, der findes på Frihedsmuseet, for dagbøger er et vigtigt kildemateriale – men enkelte steder i teksten er det ganske uklart om der er tale om referat fra dagbøgerne eller det drejer sig om forfatterens dramatiserende overvejelser, f.eks. i ”Men med julen og nytåret begyndte spekulationerne nu også for alvor at sprede sig i falskmøntneriet. Alle vidste, at krigen snart var slut, men hvad ville der ske, hvis lejren skulle rømmes? Ville de blive likvideret, fordi de vidste for meget eller sendt videre til andre lejre?”.

Artiklen slutter på mærkværdig vis ved at Stensager nævner, at Hoffgaard efter krigen levede et tilbagetrukket liv og kun få gange udtalte sig til pressen om sine oplevelser ”og da oftest anonymt i modsætning til hans norske kollega Moritz Nachtstern, der i 1949 udgav sine erindringer genfortalt af hustruen Ragnar Arntzen” (Nachtstern var ikke gift med Ragnar Arntzen, der i øvrigt var en mand. Han genfortalte sine oplevelser til sin hustru, og journalisten Ragnar Arntzen redigerede dem derefter). Det er muligvis undertegnede, som er nærtagende, men er der noget galt i at Nachtstern udgav sine erindringer – og at Hoffgaard øjensynligt ikke ønskede at tale så meget om, hvad der overgik ham i årene 1943-45? Der er mange måder at leve med en smertefuld fortid på.

Endvidere er det lidt mærkværdigt, når Stensager hævder, at Hoffgaards skæbne er ”en af de relativt få ukendte dansk-jødiske KZ-beretninger fra krigsårene” – dels har, som Stensager selv nævner det, Hoffgaard selv givet interview, dels er han nævnt flere gange i Nachtsterns bog (som for nylig også er udkommet på dansk), hans skæbne er også omtalt i Jørgen Barfods *Helvede har mange navne* (som Stensager også selv henviser til), hans historie er ligeledes nævnt i selve udstillingen på Frihedsmuseet, derudover nævnes han som før nævnt i Anton Burgers bog og endvidere i Lawrence Malkin: *Krueger's Men*. Little, Brown & Company, 2006 og undertegnede har for et år siden, i anledningen af at Stefan Ruzowitzkys film *Forfalskerne* havde dansk

premiere skrevet en kort artikel om Sven Hoffgaard i Goldberg (Goldberg, oktober 2007, s. 24).

På det rent formelle niveau har Stensagers artikel også nogle problemer, dels er det frygteligt irriterende, at han konsekvent kalder dem han skriver om ved fornavn – Sven – i dette tilfælde. Men langt værre er, at han i citater fjerner ord uden at markere det i teksten. Det er ikke markante ændringer han

på denne måde laver i citaterne, men det er dog stadig problematisk. Og der er således udeladt ord i alle de tre citater Stensager gengiver fra artiklen *Falskmøntner hos Hitler* fra Bankstanden.

NOTE

1 Anton Burger: *Des Teufels Werkstatt*. Elisabeth Sandmann Verlag, München 2007